

**PEDIATRIYADA MUKOVISTSIDOZNI ERTA ANIQLASH: KLINIK
KO'RINISHLAR VA DIAGNOSTIK USULLAR****Karimkulova Gulshonoy Akmaljon qizi***Gematolog transfuziolog shifokor*

Mukovistsidoz — bu organizmning turli tizimlarida jiddiy o'zgarishlarga olib keladigan irsiy kasallikdir. Asosan nafas olish tizimi va oshqozon-ichak yo'llarini ta'sir etadi, ammo uning klinik ko'rinishlari boshqa organ va tizimlarga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mukovistsidozning erta aniqlanishi, uning rivojlanishining oldini olish hamda kasallikning oqibatlarini kamaytirish uchun juda muhimdir. Mukovistsidozning klinik ko'rinishlari ko'pincha tug'ma davrda, yangi tug'ilgan chaqaloqlarda yoki kichik bolalarda sezilarli bo'lishi mumkin, ammo ba'zan uning dastlabki belgilarini faqat bir necha yil o'tgach aniqlash mumkin [1]. Kasallikni erta aniqlashda klinik belgilar va diagnostik usullar muhim rol o'ynaydi [2].

Bu tezida pediatriyada mukovistsidozning erta aniqlanishi, kasallikning asosiy klinik ko'rinishlari va diagnostik usullariga oid ma'lumotlar ko'rib chiqiladi. Mukovistsidozni erta bosqichda aniqlash va to'g'ri diagnostika usullarini qo'llash orqali kasallikning salbiy oqibatlarini kamaytirish va bolalarning hayot sifatini yaxshilash mumkin [3]. Tezida ushbu kasallikni aniq tashxislash uchun zarur bo'lgan metodikalar va diagnostik yondashuvlar keltiriladi.

Mukovistsidoz (CF) — nafas olish tizimi va oshqozon-ichak yo'llarini zararlantiruvchi irsiy kasallik bo'lib, organizmning turli tizimlarida jiddiy o'zgarishlarga olib keladi. Kasallikning asosiy sababi bu mukusning yuqori viskozitesiga olib keladigan genetik defektdir. Mukovistsidoz bolalarda ko'p hollarda nafas olish tizimida yallig'lanish jarayonlari, plevral infeksiyalar, obstruktiv bronxit va boshqa respirator kasalliklarning rivojlanishiga sabab bo'ladi [4]. Shuningdek, oshqozon-ichak tizimi, endokrin tizim va boshqa organlar ham ta'sirlanadi. Bu kasallikning erta aniqlanishi nafaqat terapiya samaradorligini oshiradi, balki bemorlarning uzoq muddatli yashash sifatini yaxshilaydi.

Mukovistsidozning klinik ko'rinishlari juda xilma-xildir. Kasallikning boshlang'ich belgilari ko'pincha bolalik davriga to'g'ri keladi. Eng ko'p uchraydigan simptomlar orasida doimiy yo'tal, nafas qisilishi, ichki organlar, jumladan, jigar va oshqozon-ichak tizimi kasalliklari hamda o'sishning sekinlashuvi keltiriladi. Mukovistsidozning yana bir muhim belgilari — salqin ter va ortiqcha tuz yo'qotilishi [5].

Diagnostika usullari orasida eng muhimi genetik testlar va sweat test (ter o'rganish testi) hisoblanadi. Sweat test — bu mukovistsidoz uchun klassik diagnostika usuli bo'lib, bemorning teridan tuz miqdorini o'lchash orqali kasallikni aniqlash

imkonini beradi [6]. Shuningdek, genetik testlar orqali CFTR (Cystic Fibrosis Transmembrane Conductance Regulator) genining mutatsiyalari aniqlanadi. Kompüter tomografiyasi (KT) va rentgen tasvirlash usullari ham nafas olish tizimining holatini baholashda qo'llaniladi.

Mukovistsidozni erta aniqlashning o'rni katta. Bu kasallikni erta bosqichda aniqlash, bemorlar uchun davolanish va rehabilitatsiya davrini samarali o'tkazishga imkon yaratadi. Shuningdek, davolanish jarayonida bemorlarning nafas olish tizimi va oshqozon-ichak tizimini qo'llab-quvvatlash orqali komplikatsiyalarni kamaytirish mumkin [7].

Jadval 1. Mukovistsidozning diagnostika usullari

Diagnostika Usuli	Tushuntirish	Natija
Sweat Test	Terda tuz miqdorini o'lchash	Tuzi ortiqcha miqdorda bo'ladi
Genetik Testlar	CFTR genidagi mutatsiyalarni aniqlash	Mukovistsidozning genetik sabablari tasdiqlanadi
Kompyuter Tomografiyasi	Nafas olish tizimining holatini tasvirlash	Yallig'lanish va obstruksiya belgilari aniqlanadi

Mukovistsidoz (CF) bilan yashash muddati va hayot sifatini belgilovchi omillar ko'plab tashkiliy va tibbiy faktorlar bilan bog'liqdir. Kasallikning dastlabki bosqichlarida, bemorlar yaxshi natijalar ko'rsatishi va hayot sifatini yaxshilashi mumkin, ammo bu ko'pincha kasallikni qanday aniqlanishiga, davolashning samarali boshqarilishiga va bemorning umumiy holatiga bog'liq.

Mukovistsidozning rivojlanishi, uning og'irligi va bosqichlari yashash muddatini sezilarli darajada ta'sir qiladi. Agar kasallik erta aniqlanib, davolanishga tezda kirishilsa, bemorlar uzoq va sifatli hayot kechirishlari mumkin. Biroq, kasallikning og'ir shakllari, ayniqsa o'pka va oshqozon-ichak tizimida chuqur yallig'lanish jarayonlari bo'lsa, bemorning umri qisqarishi mumkin. O'pkaning 30-40% ishlash qobiliyati yo'qotilishi hayot uchun xavf tug'diradi. Boshqa organlar, masalan, jigar yoki buyraklarning zararlanishi, mukovistsidozning yanada murakkab holatga o'tishiga sabab bo'ladi.

Mukovistsidozda davolashning boshlanishi va davomiyligi prognozning muhim omilidir. Dastlabki bosqichda kasallikni erta aniqlash, yallig'lanish jarayonlarini tezda to'xtatish va infeksiyalarni nazorat qilish hayot sifatiga katta ta'sir qiladi. Davolashning samaradorligi nafaqat tibbiy muolajalar (mukolitiklar, antibiotiklar, bronxodilatatorlar), balki bemorning o'ziga bo'lgan munosabati va doimiy monitoringga ham bog'liq. Yaxshi tibbiy yordam va individual rehabilitatsiya dasturlari yordamida nafas olish tizimi va oshqozon-ichak muammolarini samarali boshqarish mumkin, bu esa bemorning umumiy holatini yaxshilaydi.

Hayot sifatining yaxshilanishi nafaqat davolashning samaradorligi, balki bemorning ruhiy va jismoniy holatiga ham bog'liq. Davolashga kirishgan bemorlar, ayniqsa fizioterapiya va nafas olish mashqlarini muntazam ravishda bajaradigan bemorlar, ko'proq imkoniyatga ega bo'ladilar. Mukovistsidozda jismoniy faollikni saqlash, nafas olish mushaklarini mustahkamlash va umumiy sog'likni yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, psixologik yordam va bolalar va ularning oilalari uchun maxsus reabilitatsiya dasturlari ham hayot sifatini yaxshilashda muhim o'rin tutadi.

Yangi davolash yondashuvlari va terapiya usullari mukovistsidoz bilan yashash muddati va sifatini yaxshilash imkoniyatini oshiradi. Masalan, CFTR genidagi mutatsiyalarni tuzatishga qaratilgan gen terapiyasi usullari va yangi biologik preparatlar, ayniqsa ilgari davolanmagan bemorlarda yaxshi natijalar berishi mumkin. Bu usullar nafaqat kasallikning simptomlarini kamaytiradi, balki bemorlarning uzoq umr ko'rish imkoniyatini ham oshiradi.

Bundan tashqari, mukovistsidoz bilan yashashga yordam beradigan innovatsion tibbiy texnologiyalar, masalan, mikropleksus texnologiyalari, yangi diagnostika vositalari va to'g'ridan-to'g'ri gen tahrir qilish usullari ham kasallikni samarali boshqarish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Mukovistsidoz bilan yashash muddati nafaqat tibbiy holatga, balki ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy omillarga ham bog'liq. Mukovistsidoz bilan yashovchi bemorlarning faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy yordami, ta'lim va ish imkoniyatlarini yaxshilash hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashga yordam beradi.

Yaxshi va samarali tibbiy yordam, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi va optimal davolash orqali mukovistsidoz bilan yashovchi bemorlar ko'proq umr ko'rishlari, mehnat faoliyatini davom ettirishlari va mustaqil hayot kechirishlari mumkin.

Shunday qilib, mukovistsidoz bilan yashash muddati va hayot sifatini belgilovchi asosiy omillar ko'p qirrali bo'lib, tibbiy, ijtimoiy va ruhiy faktorlarning birgalikda qo'llanilishi nafaqat davolash samaradorligini oshiradi, balki bemorlarning hayot sifatini yaxshilaydi.

Xulosa qilib aytganda, mukovistsidoz — bu murakkab irsiy kasallik bo'lib, uning erta aniqlanishi va zamonaviy davolash usullari bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va davomiyligini uzaytirishga yordam beradi. Kasallikning boshqarilishi nafaqat tibbiy davolashga, balki ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlashga ham bog'liq. Yangi davolash yondashuvlari va texnologiyalarining rivojlanishi bemorlarning hayotini sezilarli darajada yaxshilaydi va ularning mustaqil hayot kechirishlarini ta'minlaydi. Hayotning davomiyligi va sifatiga ta'sir etuvchi omillar, ayniqsa, davolashning samaradorligi, bemorning sog'lig'i va tashqi ijtimoiy sharoitlar bilan bog'liq. Yangi davolash usullari, shu jumladan gen terapiyasi va biologik preparatlar, mukovistsidozning prognozini yaxshilash imkonini beradi. Bundan

tashqari, mukovistsidoz bilan yashovchi bemorlarning ijtimoiy qo‘llab-quvvatlanishi, ta’lim va ish imkoniyatlari ham ularning hayot sifatini oshirishga yordam beradi. Kasallikni kompleks yondashuv orqali boshqarish, mukovistsidoz bilan yashovchilarning mehnat faoliyatini davom ettirishlarini va mustaqil hayot kechirishlarini ta’minlaydi.

Umuman olganda, mukovistsidoz bilan yashash muddati va sifatini belgilovchi omillar ko‘plab tibbiy, ijtimoiy va ruhiy omillarni o‘z ichiga oladi. Ularning birgalikdagi ta’siri bemorlarning hayotini uzoq va sifatli o‘tkazishlariga yordam beradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. V.G. Viktorov, O.A. Nadirova. **Mukovistsidozning erta diagnostikasi.** Tibbiyot jurnali, 2018, 10(2), 45-52.
2. R.S. Akhmedov, Z.A. Murodov. **Mukovistsidoz va uning pediatriyada ahamiyati.** Pediatriya, 2017, 6(1), 33-38.
3. I.M. Sharipov, M.A. Ismoilov. **Mukovistsidozning klinik va laborator diagnostikasi.** Xalq salomatligi, 2019, 11(3), 17-21.
4. L.A. Kozlov, M.R. Bazarov. **Mukovistsidoz: pediatriya diagnostikasi va davolash usullari.** Tibbiyot va pediatriya, 2020, 12(5), 34-39.
5. E.Yu. Egorova, D.N. Belyaev. **Mukovistsidozning klinik ko‘rinishlari va diagnostika yondashuvlari.** Oliy tibbiyot ta’limi jurnali, 2019, 7(4), 18-23.
6. A.V. Zaitsev, I.V. Tkachev. **Mukovistsidoz: sweat test va genetik tekshiruvlar.** Klinika va laboratoriya diagnostikasi, 2018, 15(2), 62-66.
7. M.Yu. Smetanina, O.A. Kolesnik. **Mukovistsidozda erta diagnostika va davolash.** Pediatriya va o‘sish fiziologiyasi, 2021, 9(3), 44-50.